

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Факультет водогосподарської інженерії та екології

Кафедра екології

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
В.о зав. кафедри екології
доц. _____ Вікторія КАЦЕВИЧ
«__» _____ 2024р.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи
освітній ступінь «Бакалавр»

на тему: «Екологічна оцінка природно-заповідного фонду Одеської області:
стан та перспективи розвитку»

Виконала: здобувачка вищої освіти 4 курсу
групи Е-1-20
спеціальність 101 «Екологія»
освітньо-професійна програма «Екологія»
_____ Владислава КУЛІБАБА

Керівник:
_____ к.с.-г..н., доц. Вікторія КАЦЕВИЧ

Дніпро - 2024рік

Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет водогосподарської інженерії та екології

Кафедра екології

Спеціальність 101 «Екологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

В.о.зав. кафедри екології

к.с.-г.н. _____ Вікторія КАЦЕВИЧ

« ____ » _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу для здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

здобувачу вищої освіти

Кулібабі Владиславі Олександрівні

1. Тема проекту (роботи) «Екологічна оцінка природно-заповідного фонду Одеської області: стан та перспективи розвитку»

керівник роботи: Кацевич В.В., к.с.-г.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом по ДДАЕУ від «25» квітня 2024 р. № 868.

2. Термін здачі здобувачем вищої освіти закінченого проекту (роботи): « ____ » червня 2024р.

3. Вихідні дані до проекту (роботи) регіональні доповіді Департаменту екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації; звіти Департаменту екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації про виконання Регіональної комплексної програми з охорони довкілля Одеської області; екологічні паспорти Одеської

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити): Вступ. 1 Теоретичні основи природно-заповідного фонду; 2 фізико-географічна характеристика одеської області; 3 Аналіз стану природно-заповідного фонду одеської області; 4 Проблеми та перспективи розвитку природно-заповідного фонду; 5 Охорона праці і техніка безпеки.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):

Рисунків – 21

Таблиць – 4

Використаної літератури – 52

Розділів – 5

Сторінок – 62

6. Дата видачі завдання: : « ____ » _____ р.

Керівник роботи

_____ Вікторія КАЦЕВИЧ

Здобувачка вищої освіти

_____ Владислава КУЛІБАБА

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН РОБОТИ

№ п/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ	01.10.23–01.12.23	виконано
2.	ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ	01.09.23–01.11.23	виконано
3.	АНАЛІЗ СТАНУ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ	05.09.23–01.05.24	виконано
4.	ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ	05.05.24–05.06.24	виконано
5.	ОХОРОНА ПРАЦІ І ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ	01.12.23–01.02.24.	виконано
6.	ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	06.06.24–10.06.24	виконано
7.	ЛІТЕРАТУРА	10.09.23–01.06.24	виконано

Здобувачка вищої освіти

_____ Владислава КУЛІБАБА

Керівник роботи

_____ Вікторія КАЦЕВИЧ

РЕФЕРАТ

Дипломна робота складається з 5 розділів, в яких розкрита проблема, містить 62 сторінок тексту, 4 таблиці, 21 рисуноків, 52 літературні джерела.

Мета даної дипломної роботи полягає у проведенні комплексної екологічної оцінки природно-заповідного фонду Одеської області, виявленні сучасного стану, проблем та перспектив розвитку природоохоронних територій регіону.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- проаналізувати сучасний стан природно-заповідного фонду Одеської області: визначити основні характеристики природоохоронних територій регіону; провести оцінку екологічного стану ключових об'єктів природно-заповідного фонду;

- виявити основні проблеми та загрози природно-заповідного фонду: оцінити вплив антропогенних факторів на екосистеми природоохоронних територій; визначити основні загрози для біорізноманіття та екологічної стійкості природних систем;

- розробити рекомендації щодо покращення стану природно-заповідного фонду та його подальшого розвитку: запропонувати заходи щодо підвищення ефективності управління природоохоронними територіями; визначити можливі напрямки розширення природно-заповідного фонду.

Об'єкт дослідження: Природно-заповідний фонд Одеської області, що включає національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заповідники, заказники та інші природоохоронні території, які мають значну екологічну цінність та сприяють збереженню біорізноманіття регіону.

Предмет дослідження: Екологічний стан природно-заповідного фонду Одеської області, основні проблеми, що впливають на його функціонування та розвиток, а також перспективи та можливості його подальшого розвитку і ефективного управління.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ	9
1.1 Поняття та класифікація природно-заповідного фонду	9
1.2 Екологічні функції природно-заповідного фонду	11
1.3. Стан природно-заповідного фонду у світі	13
РОЗДІЛ 2. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ	20
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ СТАНУ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ	25
3.1 Характеристика основних об'єктів природно-заповідного фонду	27
3.2 Аналіз об'єктів та територій ПЗФ за категоріями та значенням	37
РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ	44
4.1. Проблеми природно-заповідного фонду Одеської області	44
4.2 Перспективи розвитку природно-заповідного фонду Одеської області	46
РОЗДІЛ 5. ОХОРОНА ПРАЦІ І ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ	51
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	55
ЛІТЕРАТУРА	57

ВСТУП

Природно-заповідний фонд є важливою складовою екологічної системи будь-якого регіону, оскільки він виконує ключові функції збереження біорізноманіття, підтримки екологічної рівноваги та забезпечення сталого розвитку територій. Одеська область, як регіон з унікальним природним різноманіттям, має значний потенціал для розвитку природно-заповідного фонду, що обумовлено її географічним положенням, різноманіттям ландшафтів та наявністю рідкісних і зникаючих видів флори та фауни.

Останніми роками спостерігається зростання антропогенного тиску на природні екосистеми Одеської області, що проявляється у забрудненні водних ресурсів, деградації ґрунтів, зниженні біорізноманіття та інших негативних екологічних процесах. У цьому контексті оцінка стану природно-заповідного фонду набуває особливої актуальності. Вона дозволяє не лише виявити поточний стан природоохоронних територій, але й визначити основні проблеми та загрози, що стоять перед ними.

Важливим аспектом є також перспективи розвитку природно-заповідного фонду, що включає створення нових природоохоронних територій, покращення управління існуючими об'єктами та впровадження ефективних заходів з охорони довкілля. Все це сприятиме збереженню природної спадщини регіону та забезпеченню екологічної стійкості Одеської області в майбутньому.

Таким чином, проведення комплексної екологічної оцінки природно-заповідного фонду Одеської області є надзвичайно важливим завданням, яке має на меті не лише визначення поточного стану природоохоронних територій, але й розробку рекомендацій щодо їх подальшого розвитку та охорони.

Мета та завдання дослідження

Мета даної дипломної роботи полягає у проведенні комплексної екологічної оцінки природно-заповідного фонду Одеської області, виявленні сучасного стану, проблем та перспектив розвитку природоохоронних територій регіону.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- проаналізувати сучасний стан природно-заповідного фонду Одеської області: визначити основні характеристики природоохоронних територій регіону; провести оцінку екологічного стану ключових об'єктів природно-заповідного фонду;
- виявити основні проблеми та загрози природно-заповідного фонду: оцінити вплив антропогенних факторів на екосистеми природоохоронних територій; визначити основні загрози для біорізноманіття та екологічної стійкості природних систем;
- розробити рекомендації щодо покращення стану природно-заповідного фонду та його подальшого розвитку: запропонувати заходи щодо підвищення ефективності управління природоохоронними територіями; визначити можливі напрямки розширення природно-заповідного фонду.

Таким чином, виконання даних завдань дозволить отримати всебічну картину екологічного стану природно-заповідного фонду Одеської області, визначити основні проблеми та загрози, а також розробити ефективні стратегії та рекомендації щодо його подальшого розвитку та охорони.

Об'єкт дослідження: Природно-заповідний фонд Одеської області, що включає національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заповідники, заказники та інші природоохоронні території, які мають значну екологічну цінність та сприяють збереженню біорізноманіття регіону [16-37].

Предмет дослідження: Екологічний стан природно-заповідного фонду Одеської області, основні проблеми, що впливають на його функціонування

та розвиток, а також перспективи та можливості його подальшого розвитку і ефективного управління.

Для досягнення мети дослідження та вирішення поставлених завдань у дипломній роботі використовувалися такі методи:

- аналіз літературних джерел: вивчення наукових праць, монографій, статей та інших публікацій, що стосуються тематики природно-заповідного фонду, його екологічного стану та перспектив розвитку; огляд законодавчих актів та нормативно-правових документів, що регулюють функціонування природно-заповідного фонду в Україні та, зокрема, в Одеській області.

- експертне оцінювання: залучення фахівців у галузі екології, біології, охорони природи та управління природними ресурсами для проведення оцінки стану природно-заповідного фонду; виявлення основних проблем та загроз на основі експертних оцінок.

- статистичний аналіз: обробка та аналіз зібраних даних з використанням статистичних методів для виявлення закономірностей, тенденцій та взаємозв'язків у екологічному стані природно-заповідного фонду; використання графічних методів для візуалізації результатів дослідження.

Використання комплексу цих методів дозволило провести всебічну екологічну оцінку природно-заповідного фонду Одеської області, визначити основні проблеми та загрози, а також розробити рекомендації щодо його подальшого розвитку та охорони [16-37].

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

1.2 Поняття та класифікація природно-заповідного фонду

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) України являє собою унікальну систему територій та об'єктів, які мають величезну екологічну, наукову, естетичну та рекреаційну цінність. Головна мета цього фонду полягає у збереженні біорізноманіття, охороні унікальних природних ландшафтів та забезпеченні сталого використання природних ресурсів.

Правовий статус і порядок функціонування природно-заповідного фонду в Україні регулюються численними законодавчими актами. Найважливішим серед них є Закон України “Про природно-заповідний фонд України”, який встановлює правові, організаційні та економічні основи діяльності фонду. Крім цього, важливу роль відіграють закони “Про охорону навколишнього природного середовища”, “Про рослинний світ”, “Про тваринний світ” та інші нормативні акти.

Природно-заповідний фонд України включає різні типи природоохоронних територій, кожна з яких має свої особливості, режим охорони та цілі. Серед них є природні заповідники, які зберігають унікальні або типові природні комплекси для наукових досліджень, де господарська діяльність заборонена. Біосферні заповідники охоплюють великі території, що включають як природні, так і антропогенно змінені екосистеми, і призначені для збереження біорізноманіття та наукових досліджень [1-15].

Національні природні парки поєднують охорону природи з рекреаційним використанням. Вони створені для збереження природних ландшафтів і надання умов для відпочинку та екологічної освіти населення. Регіональні ландшафтні парки мають особливе значення для збереження регіональних природних комплексів та ландшафтів і задовольняють рекреаційні потреби місцевого населення.

Заказники створюються для охорони окремих видів флори і фауни, їх угруповань або середовищ існування. На їхній території дозволяється обмежена господарська діяльність, яка не суперечить цілям охорони. Пам'ятки природи – це унікальні природні об'єкти, такі як скелі, водоспади або дерева, що мають наукову, культурну або естетичну цінність і підлягають охороні. Ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва призначені для збереження та вивчення різних видів рослин і тварин, проведення наукових досліджень, екологічної освіти та відпочинку населення.

Україна має розгалужену систему природно-заповідного фонду, що включає понад 8 тисяч об'єктів. Серед них 19 природних заповідників, 4 біосферні заповідники, 52 національні природні парки, близько 80 регіональних ландшафтних парків, понад 3 тисячі заказників, понад 3 тисячі пам'яток природи та близько 600 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Загальна площа природно-заповідного фонду України перевищує 4,1 мільйона гектарів, що становить близько 6,9% території країни.

Цей широкий спектр природоохоронних територій спрямований на збереження та відновлення природних екосистем, забезпечення сталого використання природних ресурсів і покращення якості життя населення через збереження екологічної рівноваги та природної спадщини. Природно-заповідний фонд служить не лише для збереження природної спадщини, але й є важливим ресурсом для наукових досліджень, екологічної освіти та рекреаційної діяльності [1-15].

Щороку в Україні створюються нові об'єкти природно-заповідного фонду, що сприяє збереженню унікальних природних комплексів та видів. Так, за останні роки було створено кілька нових національних природних парків, таких як Пуща Радзивіла, Куяльницький, Холодний Яр, а також розширено території існуючих парків та заповідників. Це свідчить про активну роботу з розширення та вдосконалення природно-заповідної мережі країни.

Крім того, природно-заповідний фонд виконує важливу роль у підтриманні екологічної стабільності регіонів. Він сприяє зниженню негативного впливу антропогенної діяльності, забезпечує охорону водних ресурсів, ґрунтів та повітря, а також є місцем проживання багатьох видів рослин і тварин, зокрема рідкісних і зникаючих. Різноманітні природоохоронні заходи, що здійснюються на цих територіях, спрямовані на збереження біорізноманіття та природної спадщини для майбутніх поколінь.

Таким чином, природно-заповідний фонд України є невід'ємною частиною національної екологічної політики, важливим ресурсом для наукових досліджень, екологічної освіти та рекреаційної діяльності, а також інструментом для забезпечення сталого розвитку країни [38-42].

1.2 Екологічні функції природно-заповідного фонду

Природно-заповідний фонд України відіграє надзвичайно важливу роль у підтриманні екологічного балансу та забезпеченні сталого розвитку регіонів. Ці території виконують безліч екологічних функцій, які сприяють збереженню біорізноманіття, охороні природних ландшафтів, регулюванню клімату та забезпеченню рекреаційних можливостей для населення.

Одна з найважливіших функцій природно-заповідного фонду – це збереження біорізноманіття. Унікальні території, які входять до складу ПЗФ,

є прихистком для рідкісних, зникаючих та ендемічних видів рослин і тварин. Наприклад, Карпатський біосферний заповідник охороняє понад 1500 видів судинних рослин, 85 видів ссавців, 225 видів птахів та інші рідкісні види. Ці території сприяють стабільності популяцій видів та їх відновленню, що є критично важливим у світлі глобальних втрат біорізноманіття.

Природно-заповідний фонд охороняє унікальні природні ландшафти, які мають високу естетичну та рекреаційну цінність. Національний природний парк «Синевир», розташований у Карпатах, зберігає первозданні ліси, мальовничі озера та гірські ландшафти, які залишаються недоторканими людською діяльністю. Ці місця є важливими для наукових досліджень, екологічної освіти та туризму.

Природно-заповідний фонд відіграє важливу роль у регулюванні клімату. Ліси, болота, луки та інші природні екосистеми поглинають вуглекислий газ і виділяють кисень, знижуючи парниковий ефект. Наприклад, Поліський заповідник, з його великими лісовими масивами, є важливим для зменшення викидів вуглекислого газу і сприяє регулюванню місцевих кліматичних умов [16-37].

Важливою функцією ПЗФ є охорона водних ресурсів. Болота, озера, річки та інші водні екосистеми, що входять до його складу, забезпечують збереження та очищення води, регулювання водного балансу та запобігання ерозії ґрунтів. Дунайський біосферний заповідник охороняє дельту Дунаю, яка є важливим водно-болотним угіддям міжнародного значення. Цей заповідник є критично важливим для підтримання якості води та збереження водно-болотних угідь.

Природно-заповідний фонд сприяє захисту та відновленню ґрунтів. Природні екосистеми запобігають ерозії, деградації та виснаженню ґрунтів, зберігаючи їх родючість та структуру. Наприклад, національний природний парк «Гуцульщина» з його лісами та луками відіграє важливу роль у збереженні ґрунтових ресурсів.

Природно-заповідний фонд також надає унікальні можливості для екологічного туризму та відпочинку. Відвідувачі можуть насолоджуватися красою природних ландшафтів, займатися активним відпочинком та дізнаватися про природу через екологічні стежки, музеї природи та інші освітні програми. Наприклад, у національному природному парку «Подільські Товтри» створено безліч туристичних маршрутів та освітніх програм для відвідувачів. ПЗФ є важливим ресурсом для проведення наукових досліджень та екологічної освіти, сприяючи формуванню екологічної свідомості серед населення [38-42].

Не можна оминати увагою і естетичну та культурну цінність природно-заповідного фонду. Природні ландшафти, що зберігаються на цих територіях, є джерелом натхнення для художників, поетів та інших митців. Вони відіграють важливу роль у формуванні культурної спадщини та національної ідентичності, зберігаючи природні символи, які мають історичне значення для України. Наприклад, мальовничі пейзажі Карпат часто зображуються у творах мистецтва, літературі та народних піснях.

Таким чином, природно-заповідний фонд України виконує багатогранні екологічні функції, що сприяють збереженню біорізноманіття, охороні природних ландшафтів, регулюванню клімату, охороні водних ресурсів, захисту ґрунтів, а також наданню рекреаційних та освітніх можливостей. Ці функції є основою для забезпечення сталого розвитку та підтримання екологічної рівноваги в Україні.

1.3. Стан природно-заповідного фонду у світі

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) у всьому світі відіграє ключову роль у збереженні біорізноманіття, охороні екосистем та забезпеченні сталого розвитку. Природоохоронні території, які включають національні парки,

заповідники, біосферні резервації та інші форми захищених територій, створюються для збереження природних ресурсів та надання рекреаційних можливостей.

На сьогоднішній день у світі існує близько 265 тисяч захищених територій, які охоплюють приблизно 15% площі суходолу і близько 7% площі морів та океанів. Ці території створюють мережу природоохоронних зон, яка має на меті збереження екосистем і видів, які в іншому випадку можуть бути втрачені через антропогенний вплив [16-37].

Наприклад, Національний парк Єллоустоун (США), який був заснований у 1872 році, став першим національним парком у світі. Його площа становить понад 8 тисяч квадратних кілометрів. Парк відомий своїми гейзерами, гарячими джерелами та великою кількістю дикої природи, включаючи бізонів, вовків та ведмедів грізлі.

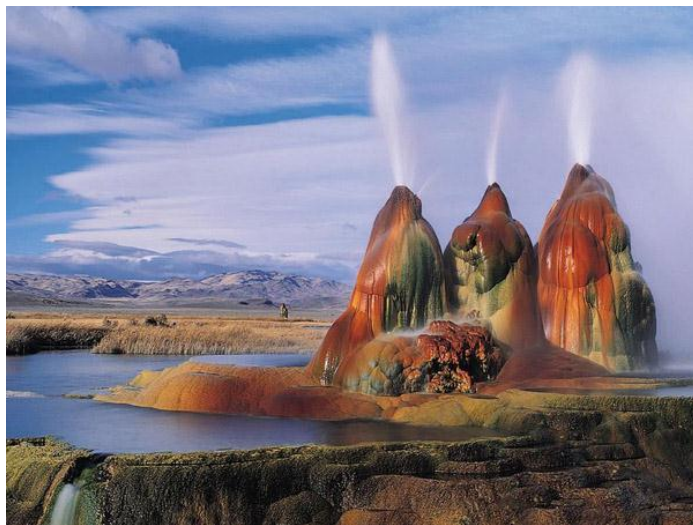

Рисунок 1.1 - Національний парк Єллоустоун (США)

Галапагоський національний парк (Еквадор), заснований у 1959 році, є домівкою для багатьох ендемічних видів, які не зустрічаються більше ніде у світі. Входить до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО з 1978 року. Галапагоські острови відомі своєю унікальною фауною, зокрема гігантськими черепахами та морськими ігуанами [16-37].

Рисунок 1.2 - Галапагоський національний парк

А найбільша коралова система у світі, Великий Бар'єрний риф, яка знаходиться в Австралії охоплює понад 344 тисячі квадратних кілометрів і є важливим об'єктом для наукових досліджень та туризму. Риф перебуває під охороною з 1981 року як об'єкт всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, але наразі піддається значним загрозам через зміну клімату та забруднення [16-37].

Рисунок 1.3 - Великий Бар'єрний риф

Парк «Серенгеті» в Танзанії є одним із найвідоміших національних парків у світі, що охоплює понад 14 тисяч квадратних кілометрів. Парк відомий своєю великою міграцією саванних тварин, зокрема гну, зебр та антилоп. Завдяки зусиллям з охорони природи, популяції цих видів залишаються стабільними, і парк є важливим туристичним напрямком, що приносить значні доходи для місцевої економіки [16-37].

Рисунок 1.3 - Парк «Серенгеті»

Попри значні успіхи у створенні природоохоронних територій, багато з них стикаються з серйозними викликами та загрозами, такими як зміна клімату, незаконна вирубка лісів, браконьєрство, забруднення та неконтрольований туризм. Наприклад, амазонські тропічні ліси зазнають масштабних вирубок, що призводить до втрати біорізноманіття та зниження екологічних функцій. Площа вирубаних лісів в Амазонії досягає понад 8 тисяч квадратних кілометрів щорічно, що негативно впливає на глобальний клімат і місцеве біорізноманіття [16-37].

Рисунок 1.4 – Вирубані ліси Амазонії

У морських екосистемах забруднення пластиком стає все більш серйозною проблемою. Кожного року до океанів потрапляє близько 8 мільйонів тонн пластику, що загрожує морським видам і руйнує їхні природні середовища. Це створює значні труднощі для морських заповідників, які намагаються захистити ці екосистеми від забруднення [16-37].

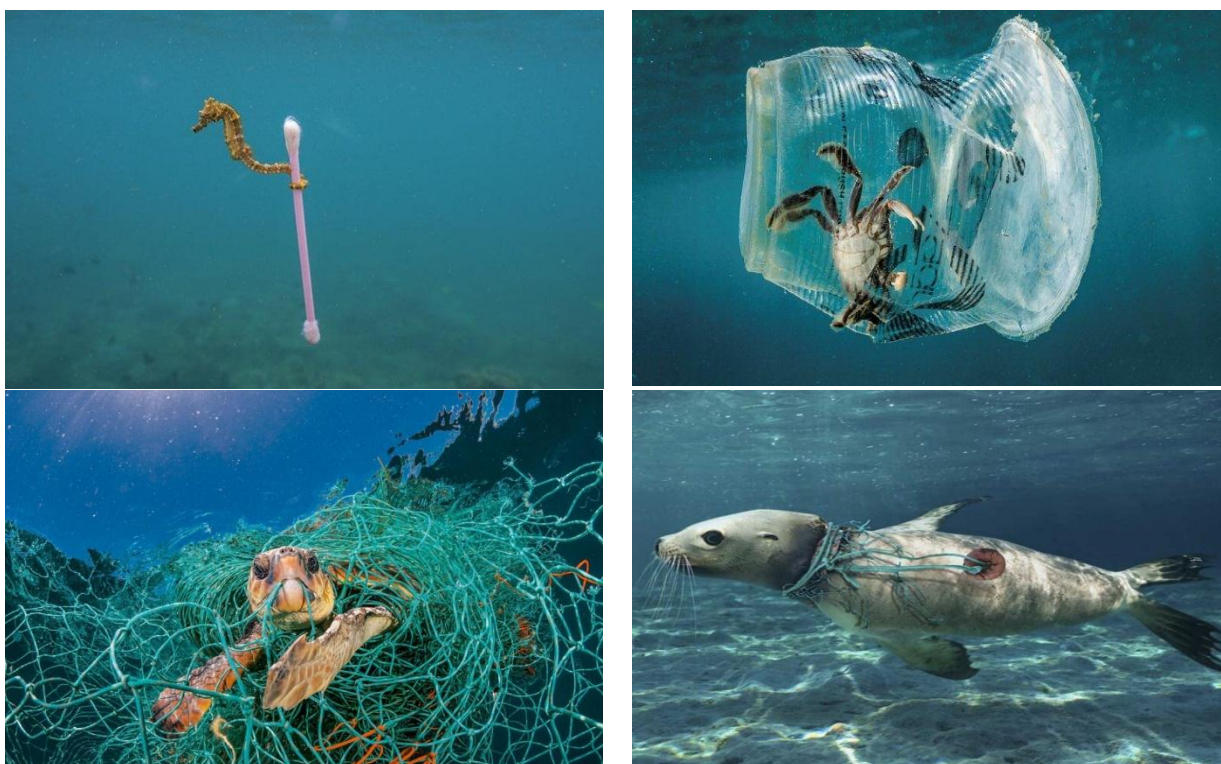

Рисунок 1.5 – Наслідки забруднення пластиком морських екосистем

Для боротьби з цими загрозами міжнародна спільнота здійснює численні зусилля, спрямовані на покращення охорони природних територій.

Зокрема, у 2020 році ООН прийняла ініціативу «30 by 30», яка передбачає захист 30% площі суходолу та морів до 2030 року. Ця ініціатива має на меті збереження біорізноманіття, запобігання втраті видів та пом'якшення наслідків зміни клімату.

Організації, такі як Всесвітній фонд природи (WWF) та Міжнародний союз охорони природи (IUCN), активно працюють над захистом та відновленням природоохоронних територій у всьому світі. Вони підтримують наукові дослідження, розробляють стратегії управління та залучають місцеві громади до охорони природи. Наприклад, WWF працює у більш ніж 100 країнах і реалізує проекти, спрямовані на збереження видів, екосистем та природних ресурсів. IUCN об'єднує понад 1400 урядових та неурядових організацій, сприяючи розробці глобальних стандартів для управління природоохоронними територіями та їх моніторингу.

У Європі природно-заповідний фонд має довгу історію розвитку, і багато країн активно працюють над збереженням своїх природних ресурсів. Наприклад, Швеція є лідером у створенні національних парків і природоохоронних територій. Один з найвідоміших парків – це національний парк Абіску, заснований у 1909 році. Він охоплює площу понад 77 тисяч гектарів і є важливим для збереження арктичних екосистем [16-37].

Рисунок 1.6 – парк Абіску (Швеція)

У Німеччині існує понад 16 національних парків. Національний парк Баварський Ліс є одним з найвідоміших, він охоплює понад 24 тисячі гектарів і служить прикладом для інших країн завдяки своїй успішній програмі відновлення природних ландшафтів та збереження біорізноманіття.

Іспанія має велику кількість природних парків і резерватів. Парк «Пікос де Європа» є одним з найстаріших національних парків Іспанії, заснований у 1918 році. Він відомий своєю різноманітною флорою і фауною, включаючи рідкісні види, такі як бурий ведмідь та іберійська риса.

Рисунок 1.7 - Парк «Пікос де Європа»

Велика Британія відома своїми національними парками, такими як Лейк-Дистрикт і Пік-Дистрикт. Лейк-Дистрикт, розташований у Північно-Західній Англії, є популярним туристичним напрямком завдяки своїм мальовничим озерам, горам і історичним місцям [16-37].

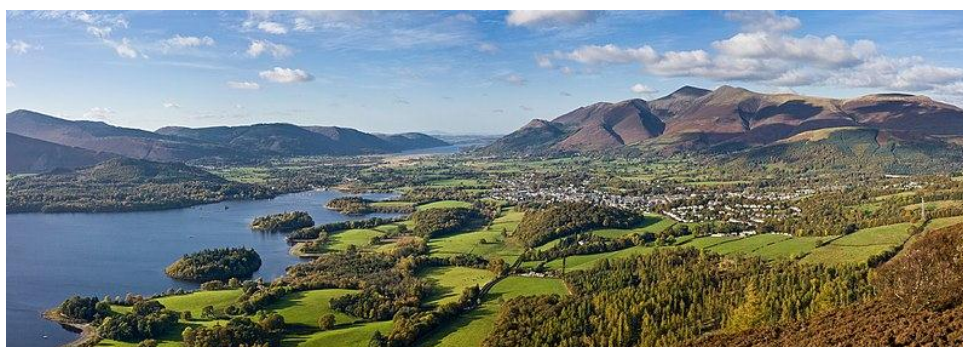

Рисунок 1.8 - Національний парк Лейк-Дистрикт

РОЗДІЛ 2. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Одеська область, розташована на південному заході України, є важливим регіоном з точки зору географії, клімату, ресурсів та історичної значущості. Цей регіон омивається Чорним морем, що значно впливає на його кліматичні та економічні умови. Одеська область знаходиться на південному заході України і межує з Миколаївською областю на сході, Вінницькою та Кіровоградською областями на півночі, а також з Молдовою та Придністров'ям на заході. Південну межу області омиває Чорне море [1-15].

Рисунок 2.1 – Географічне розташування Одеської області

Рельєф Одеської області переважно рівнинний, з незначними підвищеннями. Велика частина області займає Причорноморська низовина, що поступово знижується до Чорного моря. На півночі області розташовані

відроги Подільської височини, які переходять у пониззя Дністра та його приток. Низовинний рельєф створює сприятливі умови для розвитку сільського господарства. Південна частина області представлена рівнинами та низинами, які поступово переходять у прибережні райони Чорного моря. Тут рельєф представлений піщаними косами, лиманами та дельтами річок. Відсутність значних гірських систем створює сприятливі умови для транспортної інфраструктури та розвитку сільськогосподарських угідь [1-15].

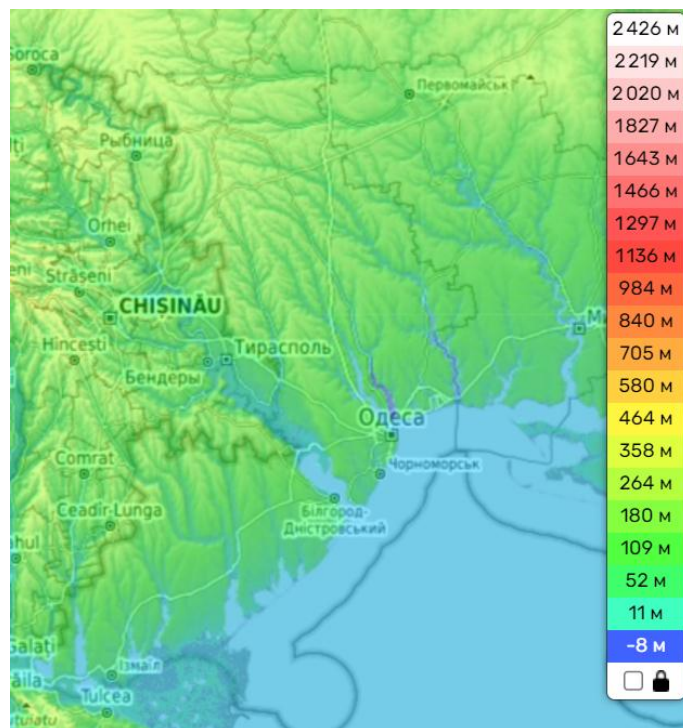

Рисунок 2.2. – Рельєф Одеської області

Основні річки Одеської області включають Дністер, Південний Буг та Дунай. Дністер протікає на півночі області, утворюючи Дністровський лиман перед впадінням у Чорне море. Південний Буг протікає через північно-східну частину області, а Дунай формує природний кордон з Румунією на заході. Також в області є численні менші річки та озера, зокрема Куяльницький і Тилігульський лимани. Дністровський лиман є одним з найбільших лиманів в Україні, має велике значення для рибальства та судноплавства. Куяльницький лиман відомий своїми лікувальними грязями, що приваблюють численних туристів та пацієнтів для санаторного лікування.

Озера та лимани області багаті рибними ресурсами та є важливими екологічними об'єктами.

Клімат Одеської області помірно-континентальний, з м'якою зимою і теплим літом. Середня температура січня коливається від -2°C до $+3^{\circ}\text{C}$, а липня - від $+21^{\circ}\text{C}$ до $+24^{\circ}\text{C}$. Кількість опадів варіюється від 350 до 450 мм на рік, що робить цей регіон досить посушливим. Відзначається висока сонячна активність, що сприяє розвитку виноградарства та садівництва.

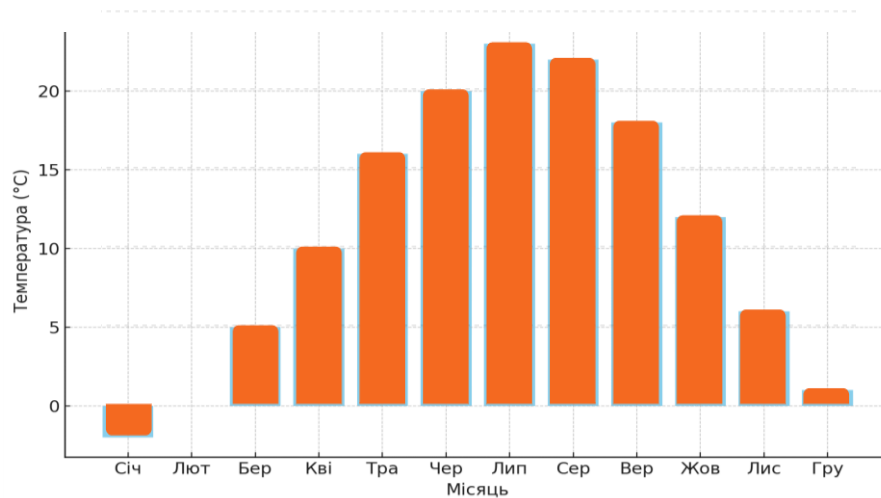

Рисунок 2.3 – Середньомісячна температура в Одеській області

Зимовий період характеризується невеликою кількістю снігу та частими відлигами, що створює сприятливі умови для зимового туризму та відпочинку. Літні місяці теплі та сухі, що сприяє розвитку курортного бізнесу на узбережжі Чорного моря. Помірно-континентальний клімат з великою кількістю сонячних днів є ідеальним для вирощування винограду та овочів [1-15].

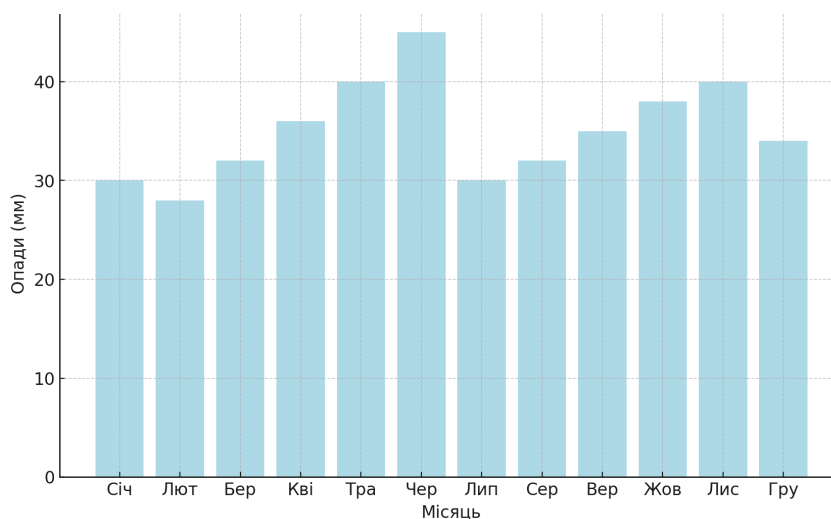

Рисунок 2.4 – Середньомісячні опади в Одеській області

Ґрунти Одеської області різноманітні, але переважно представлені чорноземами, які є одними з найродючіших у світі. На півдні області переважають каштанові ґрунти. Рослинний покрив області представлений степовою та лісостеповою рослинністю, зокрема ковилою, полином та різними видами злаків. У прибережних районах поширені солончаки та солонці.

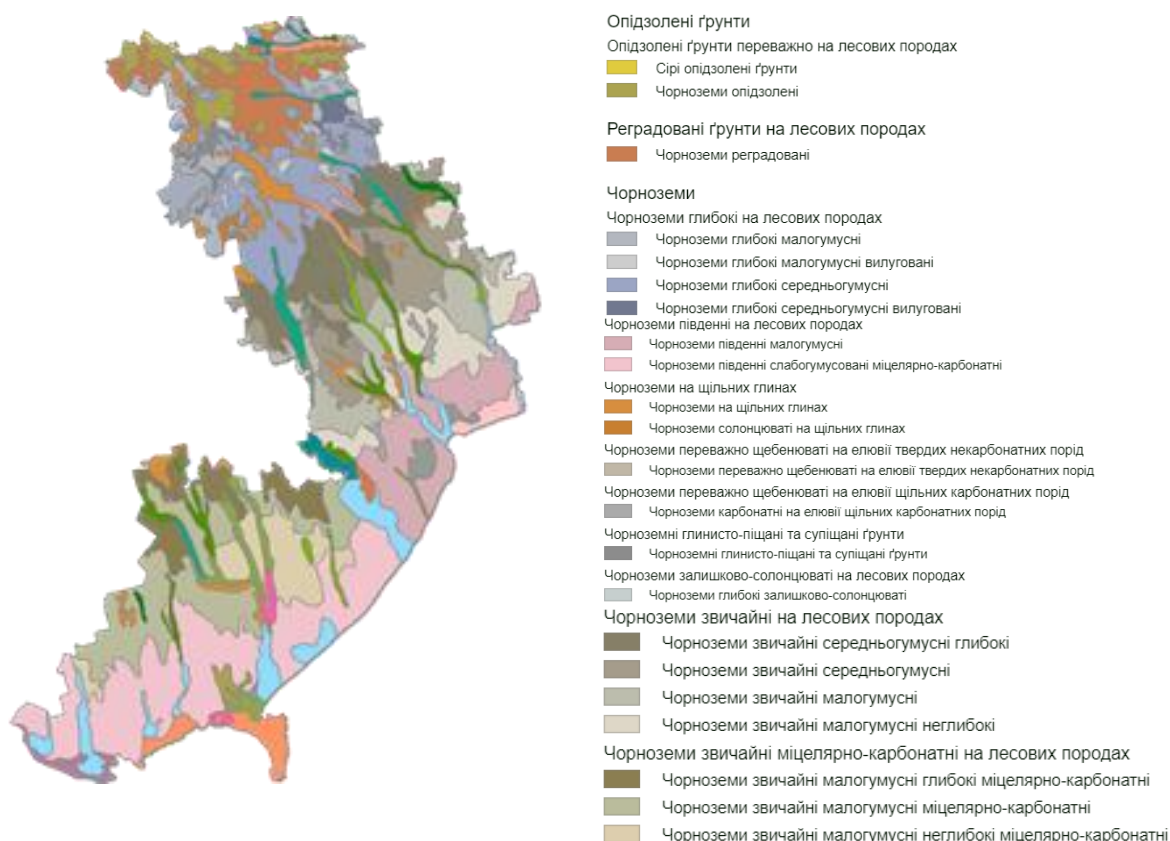

Рисунок 2.5 – Ґрунти Одеської області

Степові райони області характеризуються багатим трав'яним покривом, що створює сприятливі умови для випасу худоби. Лісостепові райони зберігають залишки природних лісів, які складаються з дуба, ясеня, липи та інших порід. Лісові масиви зосереджені переважно у північній частині області та вздовж річок. Одеська область багата на природні ресурси, зокрема на сільськогосподарські угіддя, родовища вапняку, піску, глини, а також природний газ і нафту. Чорне море є важливим джерелом рибних ресурсів та солі. Родовища вапняку та піску використовуються у будівництві та промисловості. Видобуток нафти і газу в області сприяє розвитку енергетичної інфраструктури. Сільськогосподарські угіддя забезпечують значну частину продовольства не тільки для області, але й для всього регіону. Виноградарство і виноробство є традиційними галузями, що сприяють економічному розвитку регіону [1-15].

Регіон також стикається з певними екологічними проблемами, такими як ерозія ґрунтів, забруднення водних ресурсів та зменшення біорізноманіття. Вплив людської діяльності, зокрема інтенсивне сільське господарство та промислове виробництво, призводить до деградації природних екосистем. Для збереження екологічного балансу важливо впроваджувати ефективні заходи охорони природи та сталого розвитку.

Одеська область є унікальним регіоном з сприятливим кліматом та багатими природними ресурсами, а також вигідним географічним положенням. Це робить її важливим економічним, культурним та

транспортним центром України. Вивчення фізико-географічних особливостей цієї області допомагає краще зрозуміти її потенціал та можливості для розвитку [1-15].

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ СТАНУ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Географічне розташування Одеської області зумовило її неповторну та надзвичайно багату різноманітність природних систем та комплексів. Від густих лісів і лісостепів до широких степів, водно-болотних угідь та приморських зон – усе це представлено в природно-заповідному фонді області. Ця багатогранність природних умов сприяє великій біорізноманітності та наявності унікальних екосистем.

Для охорони унікальних об'єктів області та цінних природних територій та для їх подальшого збереження у 1960 році був розпочатий процес створення природно-заповідного фонду. Важливим етапом цього процесу стало значне збільшення кількості заповідних об'єктів протягом 1972-1984 років, а також у період з 1993 по 1997 роки. За ці роки були створені численні національні парки, заповідники та інші охоронювані території, які сприяють збереженню рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин, а також унікальних ландшафтів.

Завдяки цим заходам, Одеська область може пишатися своєю природною спадщиною, яка є не лише національним надбанням, але й важливою частиною глобальної екологічної мережі. Охорона та збереження цих природних скарбів вимагають постійної уваги та зусиль, а також активної участі місцевих громад та державних органів [1-15].

На сьогодні площа природно-заповідного фонду Одеської області займає майже 5% від загальної площі області що в перерахунку в гектари налічує 166343,4471 га. Загалом до складу природно-заповідного фонду

належать 128 об'єктів та територій. До природно-заповідного фонду Одеської області належать наступні об'єкти:

- один біосферний заповідник - Дунайський біосферний заповідник;
- три національні природні парки: «Куяльницький», «Тузловські лимани» та «Нижньодністровський»;
- два регіональні ландшафтні парки: «Тилігульський» та «Ізмаїлівські острови»;
- сорок два заказники;
- двадцять п'ять парків-пам'ятників садово-паркового мистецтва;
- один ботанічний сад та один зоопарк;
- сорок дев'ять пам'яток природи та чотири заповідні урочища.

Під охороною на об'єктах та територіях природно-заповідного фонду області знаходяться 382 види представників тваринного світу та 194 види представників рослинного світу. Ці представники знаходяться під загрозою зникнення та відносяться до категорії рідкісних. В західних східних та центральних частинах області зберігаються лісові насадження та ділянки типчаково-ковилово-різнотравного степу. В північній частині області розташовані соснові та дубово-ясеневі ділянки лісів, а також зберіглись культурні об'єкти, які мають історичну цінність з парковими насадженнями.

На півдні області розташовані території, які мають міжнародне значення та внесені до списку водно-болотних угідь світової мережі. Це території, які зберігли свій первісний вид та не зазнали антропогенного впливу. Вони розташовані на територіях заказника «Лунг», який має статус місцевого значення, на території регіонального ландшафтного парку «Ізмаїлівські острови», на територіях національних парків «Тузлівські лимани» та Нижньодністровського, ну і звісно на території біосферного заповідника Дунайського [1-15].

У заповідних районах дельти Дунаю можна знайти 63% видів птахів, що зустрічаються на території України. В цей відсоток входять 42 види птахів, які занесені до Червоного списку Європи та Червоної книги України.

На великій відстані від Тузловських лиманів досі зберігається піщана коса, яка неперетворена і на якій зберіглась унікальна біота, вона з'єднує лимани з Чорним морем.

З усіх природно-заповідних об'єктів та територій Одеської області, шість мають статус юридичних осіб і власні адміністрації. Серед них: Ботанічний сад Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, Одеський зоологічний парк, регіональний ландшафтний парк «Тилігульський», національний природний парк «Тузловські лимани», Нижньодністровський національний природний парк, та Дунайський біосферний заповідник. Інші 37 територій підпорядковані державним підприємствам [1-15].

3.1 Характеристика основних об'єктів природно-заповідного фонду

«Дунайський біосферний заповідник», розташований у дельті річки Дунай на південному заході України, є унікальною природоохоронною територією, яка відіграє визначну роль у збереженні біорізноманіття та екологічної рівноваги регіону. Цей заповідник, створений з метою захисту унікальних екосистем та багатой флори і фауни, слугує важливим об'єктом наукових досліджень і екотуризму.

Заповідник охоплює близько 50 тисяч гектарів водно-болотних угідь, островів, каналів і лугов, що робить його однією з найбільших охоронюваних територій в Європі. Територія заповідника включає різноманітні екосистеми: прісноводні та солоноватоводні болота, озера, річкові протоки, лісові масиви та піщані дюни. Таке різноманіття ландшафтів сприяє створенню кращих умов для існування значної кількості видів рослин і тварин.

Рисунок 3.1 – «Дунайський біосферний заповідник»

Флора заповідника представлена понад півтора тисячами видами рослин, серед яких зустрічаються зникаючі та рідкісні види. Фауна налічує близько 4000 видів тварин, включаючи види, внесені до Червоної книги України. Особливої уваги заслуговують орлан-білохвіст, пелікани, стерлядь та рідкісні види орхідей, що додають заповіднику особливої цінності.

«Дунайський біосферний заповідник», в якому гніздиться переважна більшість місцевих та мігруючих птахів є важливим місцем для їх існування. Він входить до міжнародної мережі водно-болотних угідь, що мають важливе значення для водоплавних птахів. Це робить заповідник важливим центром для орнітологічних досліджень і приваблює велику кількість туристів, які прагнуть спостерігати за птахами у їхньому природному середовищі.

Заповідник є також значущим центром наукових досліджень. Тут проводяться дослідження у галузі екології, біології та гідрології, що сприяє глибшому розумінню природних процесів і допомагає розробляти ефективні стратегії збереження природних ресурсів. Крім того, розвиток екотуризму сприяє підвищенню обізнаності громадськості про природоохоронні питання та підтримує місцеву економіку.

Управління заповідником здійснюється відповідно до міжнародних стандартів, а його діяльність направлена на збереження природних ресурсів та сталий розвиток регіону. Заповідник є частиною світової мережі біосферних резерватів під егідою ЮНЕСКО, що підкреслює його важливість у глобальному контексті збереження біорізноманіття [1-15].

Таким чином, «Дунайський біосферний заповідник» є справжньою перлиною природної спадщини України. Його унікальні екосистеми, багата флора і фауна, важлива роль у наукових дослідженнях та екотуризмі роблять його невід'ємною частиною природоохоронної системи країни та світу. Збереження та підтримка цього заповідника є важливим завданням для майбутніх поколінь, яке допоможе зберегти унікальну природу та екологічну рівновагу нашої планети.

«Нижньодністровський національний природний парк» є важливою природоохоронною територією України, створеною для збереження унікальних екосистем дельти річки Дністер. Парк відіграє одну з ключових ролей в підтримці біорізноманіття, наукових дослідженнях та розвитку екотуризму. Заснований у 2008 році, парк охоплює площу приблизно 21 тисячу гектарів, включаючи річкові дельти, водно-болотні угіддя, заплавні луки, ліси та озера.

«Нижньодністровський національний природний парк» характеризується різноманітними екосистемами, такими як прісноводні болота, водно-болотні угіддя, заплавні ліси та луки. Ці екосистеми відіграють ключову роль у підтримці гідрологічного режиму річки Дністер та забезпечують сприятливі умови для проживання численних видів флори і фауни [1-15].

Рисунок 3.2 – «Нижньодністровський національний природний парк»

Флора парку обліковує майже 700 видів різних рослин, серед них налічуються види, які зникають або є рідкісні. Фауна парку представлена понад 300 видами тварин, включаючи рідкісні види риб, амфібій та ссавців. Зокрема, в парку можна зустріти таких рідкісних видів, як білий лелека, чорний лелека, а також червонокнижні види риб і амфібій.

«Нижньодністровський національний природний парк» є важливим місцем для міграції птахів та їх гніздування. Тут мешкає близько 250 видів птахів, значну частину з яких складають водоплавні та болотні птахи. Парк є ключовим орнітологічним об'єктом, де можна спостерігати за рідкісними та зникаючими видами птахів.

Парк слугує важливим центром наукових досліджень у галузі екології, біології та гідрології. Дослідження, що проводяться тут, сприяють глибшому розумінню природних процесів і допомагають розробляти ефективні стратегії збереження природних ресурсів. Зокрема, дослідження гідрологічних процесів дельти Дністра є важливими для розуміння та підтримки екологічної рівноваги регіону.

Розвиток екотуризму в парку сприяє залученню відвідувачів, які прагнуть спостерігати за дикою природою у її природному середовищі. Це не лише підвищує обізнаність про природоохоронні питання, але й підтримує місцеву економіку, створюючи робочі місця та забезпечуючи доходи для місцевих громад.

Управління парком здійснюється відповідно до національних та міжнародних стандартів природоохоронної діяльності. Основні заходи спрямовані на збереження біорізноманіття, сталого розвитку регіону та екологічної рівноваги. «Нижньодністровський національний природний парк» є частиною міжнародної мережі природоохоронних територій, що підкреслює його важливість у глобальному контексті збереження біорізноманіття [1-15].

«Нижньодністровський національний природний парк» є цінним природоохоронним об'єктом України, який забезпечує збереження

унікальних екосистем дельти Дністра, підтримує біорізноманіття, сприяє науковим дослідженням і розвитку екотуризму. Збереження та підтримка цього парку є ключовим завданням для забезпечення природної спадщини України та світу.

«Національний природний парк «Гузловські лимани»», розташований на півдні Одеської області, один серед найвизначніших природоохоронних об'єктів України. Створений у 2010 році, парк охоплює площу близько 27 тисяч гектарів, включаючи 13 лиманів, які утворюють унікальну гідрологічну систему. Вузька піщана коса відокремлює лимани від Чорного моря, створюючи ідеальні умови для існування багатьох видів флори та фауни [1-15].

Рисунок 3.3 – «Національний природний парк «Гузловські лимани»»

Ландшафти «Гузловських лиманів» вражають своєю різноманітністю: солончаки, піщані дюни, степи, прісноводні озера та прибережні ліси утворюють справжню мозаїку природних зон. Кожен з цих ландшафтів має свої унікальні особливості, які сприяють розвитку різних екосистем. Наприклад, солончаки є домівкою для солелюбних рослин, таких як солянка і кермек, а в прибережних лісах можна зустріти дуб, ясен і вільху.

Флора парку налічує понад 600 видів рослин, серед них відмічені рідкісні та ендемічні види. Фауна представлена близько 300 видами тварин, включаючи рідкісні види риб, амфібій, рептилій та ссавців. Особливо вражає різноманітність птахів: парк є визначним місцем для гніздування та міграції

більше 250 видів птахів. Спостерігати за рожевими фламінго, чорноголовими реготунами та кулик-сороками — справжнє задоволення для орнітологів та природолюбів.

«Національний природний парк «Тузовські лимани» є важливим центром наукових досліджень. Вчені вивчають екологічний стан лиманів, вплив антропогенних факторів та розробляють стратегії збереження природних ресурсів. Результати цих досліджень не лише сприяють збереженню екосистем парку, але й допомагають підвищити обізнаність громадськості про важливість охорони природи.

Екотуризм у парку розвивається активними темпами. Відвідувачі мають можливість насолоджуватися мальовничими краєвидами, спостерігати за птахами, займатися риболовлею, здійснювати піші та водні прогулянки. Це не лише підвищує обізнаність про природоохоронні питання, але й підтримує місцеву економіку, створюючи робочі місця та забезпечуючи доходи для місцевих громад [1-15].

Управління парком здійснюється відповідно до національних і міжнародних стандартів природоохоронної діяльності. Основні заходи спрямовані на сталий розвиток регіону, збереження біорізноманіття та екологічної рівноваги. Парк є частиною міжнародної мережі природоохоронних територій, що підкреслює його важливість у глобальному контексті збереження природної спадщини.

Таким чином, Національний природний парк «Тузовські лимани» є справжньою перлиною Чорноморського узбережжя України. Його унікальні екосистеми, багата флора і фауна, важлива роль у наукових дослідженнях та екотуризмі роблять його невід'ємною частиною природоохоронної системи країни та світу. Збереження та підтримка цього парку – одне з важливих завдань для майбутніх поколінь, яке допоможе зберегти унікальну природу та екологічну рівновагу нашої планети.

Національний природний парк «Куяльницький» – це унікальний природний комплекс, розташований в центральній частині Одеської області,

що на півдні України. Ця природоохоронна територія займає площу близько 10 тисяч гектарів і є важливим осередком збереження біорізноманіття та екологічного балансу регіону.

Парк охоплює різноманітні екосистеми, що включають солоні озера, степові ландшафти, ліси та прибережні зони. Найбільш знаковою частиною парку є Куяльницький лиман – одне з найстаріших курортних місць в Україні. Це солоне озеро відоме своїми лікувальними грязями та солями, які використовуються у бальнеології для лікування різних захворювань.

Куяльницький лиман не тільки має велике лікувальне значення, але й є важливим для підтримання екологічного балансу регіону. Солоні води лиману створюють унікальні умови для життя багатьох видів рослин і тварин, які пристосувалися до цього специфічного середовища [1-15].

Рисунок 3.4 – Національний природний парк «Куяльницький»

Національний природний парк «Куяльницький» є домом для великої кількості видів флори та фауни. На його території мешкають зникаючі та рідкісні види. Велика кількість з них занесена до Червоної книги України, Червоних списків Одеської області та Європи. До Червоного списку Європи занесено 43 види рослин. До Червоної книги України віднесено 27 видів рослин, 7 видів ссавців, 16 видів комах та 30 видів птахів. До Червоного списку області занесено 47 видів рослин (рис 3.5). Парк є важливим місцем гніздування для численних видів птахів, серед яких можна знайти і таких, що можуть зникнути. Загалом на території парку налічуються 20 видів рептилій,

17 видів амфібій, 42 види ссавців, 200 видів птахів та 800 видів судинних рослин [1-15].

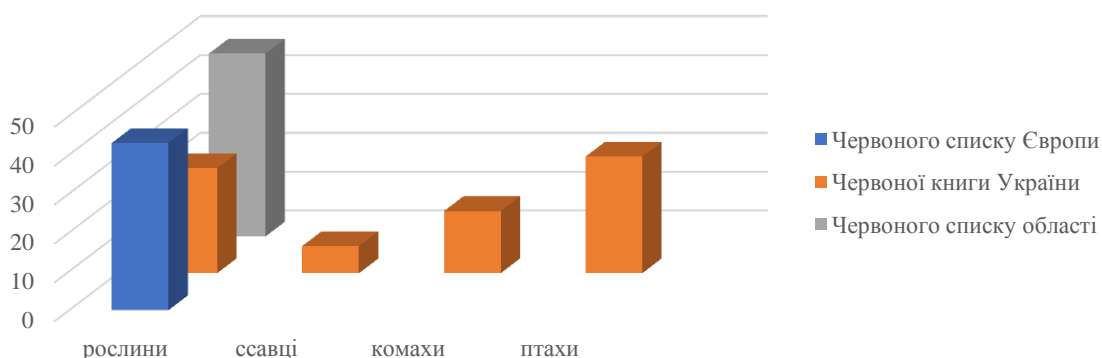

Рисунок 3.5 - Рідкісні та зникаючі види Національного природного парку «Куяльницький»

Степові ландшафти парку вражають своєю різноманітністю рослинного покриву. Тут можна знайти різні види трав, квітів та чагарників, які створюють неповторний колорит місцевої природи. Ліси, що межують з лиманом, є домом для багатьох видів ссавців, рептилій та комах.

Національний природний парк «Куяльницький» має велике екологічне значення. Його територія відіграє важливу роль у збереженні природних ландшафтів та біорізноманіття регіону. Парк також є важливим осередком для проведення наукових досліджень. Вчені проводять тут моніторинг стану екосистем, вивчають поведінку рідкісних видів та розробляють заходи для їх охорони.

Крім екологічного та наукового значення, парк має велике рекреаційне значення. Він приваблює туристів та відвідувачів, які цікавляться екотуризмом, пішохідними маршрутами та природними курортами. Тут можна насолоджуватися красою природи, займатися спостереженням за птахами, відвідувати лікувальні курорти та брати участь у різних екологічних заходах [1-15].

Незважаючи на свою природну цінність, Національний природний парк «Куяльницький» стикається з численними викликами. Однією з основних

проблем є забруднення вод Куяльницького лиману та зміна його гідрологічного режиму. Інтенсивна господарська діяльність у прилеглих районах, сільське господарство та забудова можуть негативно впливати на екосистеми парку.

Для збереження унікальних природних комплексів парку необхідні ефективні заходи з охорони довкілля. Це включає контроль за забрудненням вод, регулювання господарської діяльності та розвиток екотуризму, що не шкодить природним ресурсам.

Національний природний парк «Куяльницький» є важливою природоохоронною територією, що сприяє збереженню природної спадщини та екологічного здоров'я Одеського регіону. Завдяки своїм унікальним природним ресурсам, він має великий потенціал для розвитку екотуризму, наукових досліджень та збереження біорізноманіття. Це місце, де природа та людина можуть співіснувати в гармонії, зберігаючи для майбутніх поколінь красу та багатство навколишнього світу [1-15].

Регіональний ландшафтний парк «Тилігульський» – це унікальна природна територія, яка несе в собі багатий біорізноманіття та мальовничі ландшафти, розташовані на південному заході України, на межі Одеської та Миколаївської областей. Це місце, де кожен куточок землі дихає природою, кожен день приносить нові відкриття, а кожна прогулянка стає подорожжю в чарівний світ природи. Загальна площа парку сягає майже 14 га [1-15].

Рисунок 3.6 – Регіональний ландшафтний парк «Тилігульський»

Тилігульський лиман, що є серцем парку, вражає своєю величністю і різноманітністю життя. Його солоні води та мілководдя створюють ідеальні умови для багатьох видів водних організмів, птахів і рослин. Спостерігаючи за птахами, що гніздяться на його берегах, можна відчувати себе частиною великого екосистемного ланцюга, де кожен вид має своє місце і значення.

Парк вражає не тільки водними просторами, але й степовими ландшафтами, що розташовані поруч з лиманом. Степові трави, різноманітні види ковил та інші рослини створюють унікальні ландшафти, які змушують зупинитися і замислитися про велич природи. Ці степи збереглися майже у первозданному вигляді і є важливими для збереження біорізноманіття регіону.

Тилігульський парк – це не лише місце для спостереження за природою, але й важлива науково-дослідна база. Вчені з усього світу приїжджають сюди для проведення досліджень у галузі екології, орнітології та ботаніки. Це місце є важливим для розуміння процесів, що відбуваються в екосистемах, і розробки стратегій для їх збереження.

Однак, парк має не лише наукове, але й освітнє значення. Проведення екскурсій та освітніх заходів допомагає підвищити екологічну свідомість населення, навчити людей цінувати і берегти природу. Адже саме від нашого ставлення до природи залежить її майбутнє.

Крім наукових і освітніх аспектів, Тилігульський парк приваблює численних туристів. Екотуризм стає все більш популярним, і Тилігульський парк пропонує безліч можливостей для активного відпочинку. Піші та водні прогулянки, спостереження за птахами, риболовля – все це робить відвідування парку незабутнім.

Регіональний ландшафтний парк «Тилігульський» – це справжня перлина південного заходу України, місце, де природа розкривається у всій своїй красі і багатстві. Це місце, яке нагадує нам про важливість збереження

природних ресурсів і красу світу, в якому ми живемо. Кожен візит до парку – це не просто відпочинок, це нагода задуматися про нашу роль у збереженні цього тендітного і прекрасного світу [1-15].

3.2 Аналіз об'єктів та територій ПЗФ за категоріями та значенням

Аналіз стану природно-заповідного фонду Одеської області показує, що на території області представлені об'єкти як місцевого так і загальнодержавного значення різних категорій. Загалом в межах території області налічується 127 об'єктів ПЗФ, з них загальнодержавного значення – 18 та 109 – місцевого. Серед об'єктів загальнодержавного значення представлені наступні категорії: біосферні заповідники; заказники ландшафтні⁴ національні природні парки; заказники ботанічні; заказники загальнозоологічні; заказники орнітологічні; пам'ятки природи ботанічні; пам'ятки природи ботанічні; пам'ятки природи геологічні; парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва; ботанічні сади та зоологічні парки. Їх детальна кількість наведена на рисунку 3.7.

Рисунок 3.7 – Категорії та кількість об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення

Загальною площею цих об'єктів становить – 127 071,7567 га. Детальний розподіл площі по об'єктам наведений в таблиці 3.1, а перелік всіх об'єктів наведено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.1 - Розподіл площі по об'єктам ПЗФ загальнодержавного значення

Категорія об'єкта ПЗФ	Площа, га
Біосферні заповідники	51 547,9
Національні природні парки	59 976,99
Заказники ландшафтні	11 949,2
Заказники ботанічні	2 550
Заказники загальнозоологічні	572
Заказники орнітологічні	394
Пам'ятки природи ботанічні	5,5
Пам'ятки природи геологічні	4,67
Ботанічні сади	16
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	49
Зоологічні парки	6,5

Таблиця 3.2 – Перелік об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення Одеської області

Тип	Назва об'єкта ПЗФ	Площа
Природні заповідники	Дунайський біосферний заповідник	51547,90
Національні природні парки	Нижньодністровський	21311,10
	«Тузловські лимани»	27865,00
	«Куяльницький»	10800,89
Заказники загальнозоологічні	«Острів Зміїний»	232,00
	«Петрівський»	340,00
Заказники ландшафтні	«Савранський ліс»	8397,00
	«Озеро Кагул»	1411,00
	«Озеро Картал»	2141,20
Заказники орнітологічні	«Коса стрілка»	394,00
Заказники ботанічні	«Дальницький»	1204,00
	«Павлівський»	403,00
	«Долинський»	815,00
	«Староманзирський»	227,00
Пам'ятка природи ботанічна	«Михайлопільський»	5,50
Пам'ятка природи геологічна	Одеські катакомби	4,67
Ботанічні сади	Ботанічний сад ОНУ	16,00
Зоологічні парки	Одеський зоологічний парк	6,50
Парки - пам'ятки садово-паркового мистецтва	«Кардамичівський»	49,00

Серед об'єктів місцевого значення представлені наступні категорії: заказники ландшафтні; заказники лісові; заказники ботанічні; заказники орнітологічні; заказники ентомологічні; заповідні урочища; пам'ятки природи ботанічні; пам'ятки природи гідрологічні; пам'ятки природи геологічні; парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва; регіональні ландшафтні парки;. Їх детальна кількість наведена на рисунку 3.8.

Рисунок 3.8 – Категорії та кількість об'єктів ПЗФ місцевого значення

Загальною площею цих об'єктів становить – 48404,5771 га. Детальний розподіл площі по об'єктам наведений в таблиці 3.3. а перелік всіх об'єктів наведено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.3 - Розподіл площі по об'єктам ПЗФ місцевого значення

Категорія об'єкта ПЗФ	Площа, га
Регіональні ландшафтні парки	15 320
Заказники ландшафтні	12 851,568
Заказники лісові	8,4
Заказники ботанічні	3 521,43
Заказники орнітологічні	390
Заказники ентомологічні	40
Пам'ятки природи ботанічні	10,2552
Пам'ятки природи гідрологічні	0,63
Пам'ятки природи геологічні	0,3
Заповідні урочища	14 636
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	1625,996

Таблиця 3.4 - Перелік об'єктів ПЗФ місцевого значення Одеської області

Тип	Назва об'єкта ПЗФ	Площа
Регіональні	«Ізмаїльські острови»	1366,00

ландшафтні парки	«Тилігульський»	13954,00
Заказники ландшафтні	«Верхній ліс»	380,00
	«Фрасино»	421,00
	«Заводовський»	93,00
	«Діброва болотного дуба»	21,40
	«Діброва Могилевська»	45,00
	«Шептереди»	21,40
	«Осинівський»	531,00
	«Лиманський»	65,00
	«Діброва Манзирська»	101,00
	«Березівський»	1534,00
	«Даничево»	354,00
	«Бендзарський ліс»	30,00
	Новомиколаївський	315,00
	«Тополине»	68,00
	«Каїрівський»	150,00
«Виноградівка»	297,00	
«Лузанівський ліс»	116,6680	
Заказники ландшафтні	«Лунг»	1452,85
	«Баранівський ліс»	385,00
	«Тарутинський степ»	5200,00
	«Чогодарівський»	46,65
	«Ряснопіль»	50,00
	«Селіванівський»	80,00
Заказники ентомологічні	«Коритнівський»	25,00
	«Жовтневий»	15,00
Заказник лісовий	«Сосновий ліс»	8,40
Заказники ботанічні	Лісничівка	3176,00
	Костянська балка	28,00

	Ліски	107,00
	Калинівський	92,00
	Новопавлівський	118,43
Заказник орнітологічний	Тилігульський пересип	390,00
Пам'ятки природи гідрологічні	Джерело "Кішево"	0,01
	Джерело "Огруд"	0,01
	Джерело "Гайдамацька криниця"	0,01
	Джерело "Слобідка"	0,2
	Джерело "Канави"	0,2
	Джерело "Зустріч"	0,2
Пам'ятка природи геологічна	Требеники	0,3
Пам'ятки природи ботанічні	Діброва "Арцизька"	2,00
	Перша діброва червоного дуба	1,70
	Віковий дуб	0,02
	Друга діброва червоного дуба	1,30
	Діброва Лабушна	0,60
Пам'ятки природи ботанічні	Віковий дуб	0,15
	Новоіванівський	2,00
	Пушкінський платан	0,01
	Суворовський	1,00
	Акація біла	0,02
	Гінкго більоба	0,02
	Акація біла	0,015
	Гінкго більоба	0,02
	Дуб білий	0,02
	Гінкго більоба	0,02
	Дуб звичайний	0,04

	Суворовський	0,20
	Кедр річковий	0,02
	Дуб звичайний	0,02
	Дуб звичайний	0,02
	Каштан кінський	0,015
	Каштан кінський	0,01
	Липа американська	0,02
	Платан західний	0,02
	Платан західний	0,01
	Платан західний	0,01
	Платан західний	0,01
	Платан західний	0,01
	Платан західний	0,01
	Платан західний	0,01
	Платан західний	0,01
	Тис ягідний	0,02
	Софора японська плакуча	0,01
	Тополя канадська	0,02
	Тополя канадська	0,015
Пам'ятки природи ботанічні	Казковий	0,615
	Тополя чорна	0,20
	Дуб Лемме	0,011
	Слюсарівський віковий дуб	0,02
	Груша адамівська	0,01
	Липа Лемме	0,014

Аналіз наявної інформації також показує, що на території області присутні сім об'єктів водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення. Загальна площа такої території становить – 107400,00 га.

РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

4.1. Проблеми природно-заповідного фонду Одеської області

Природно-заповідний фонд Одеської області стикається з низкою проблем та загроз, які впливають на його ефективне функціонування та збереження природних ресурсів. Основні проблеми включають антропогенний вплив, кліматичні зміни, недостатнє фінансування та управління, а також соціальні та економічні фактори. Розглянемо кожну з цих проблем детальніше.

Антропогенний вплив є однією з головних загроз для природно-заповідного фонду Одеської області. Цей вплив включає сільське господарство, урбанізацію, промислову діяльність та туризм, які призводять до деградації природних екосистем та втрати біорізноманіття. Інтенсивне землеробство та використання хімічних добрив і пестицидів призводять до забруднення ґрунтів та водних ресурсів, що негативно впливає на флору та фауну. Неконтрольоване випасання худоби також може призводити до ерозії ґрунтів та деградації пасовищ. Розширення міст і будівництво інфраструктурних об'єктів, таких як дороги та будівлі, призводять до фрагментації та втрати природних середовищ існування. Це, в свою чергу, спричиняє зменшення популяцій видів та збільшує ризик їх зникнення. Промислові підприємства можуть спричиняти забруднення повітря, води та ґрунтів, що негативно впливає на здоров'я екосистем. Викиди шкідливих речовин та відходів часто призводять до деградації природних ландшафтів та

втрати біорізноманіття. Зміни клімату є однією з найсерйозніших загроз для природно-заповідного фонду Одеської області. Підвищення температури, зміни у режимах опадів та збільшення частоти екстремальних погодних явищ негативно впливають на стан екосистем. Збільшення середньої температури призводить до змін у біологічних циклах рослин і тварин, зменшення популяцій видів та порушення екосистемних взаємозв'язків. Зміни у кількості та розподілі опадів можуть призводити до посух або, навпаки, до повеней, що негативно впливає на водні ресурси та біорізноманіття. Водно-болотні угіддя є особливо вразливими до таких змін. Ефективне управління природоохоронними територіями потребує значних ресурсів. Недостатнє фінансування та відсутність належних управлінських структур можуть призводити до погіршення стану заповідників та національних парків. Недостатнє фінансування обмежує можливості для проведення наукових досліджень, моніторингу стану екосистем, впровадження природоохоронних заходів та розвитку інфраструктури для відвідувачів. Відсутність належних управлінських структур та низька професійна підготовка кадрів призводять до неефективного використання ресурсів та недостатнього захисту природних територій. Соціальні та економічні фактори також можуть впливати на стан природно-заповідного фонду. Недостатня обізнаність населення про значення природоохоронних територій та економічний тиск на використання природних ресурсів створюють додаткові виклики. Недостатня обізнаність населення про важливість збереження природних ресурсів призводить до недооцінки природоохоронних заходів та низької підтримки природоохоронних ініціатив. Економічні труднощі можуть змушувати місцеве населення до незаконного використання природних ресурсів, таких як браконьєрство, незаконна вирубка лісів та несанкціоноване землеробство. Основні проблеми та загрози для природно-заповідного фонду [1-15].

4.2 Перспективи розвитку природно-заповідного фонду Одеської області

Аналіз поточної ситуації показав, що збереження ландшафтного та біологічного різноманіття є одним з головних напрямків природоохоронної діяльності в Одеській області. Для охорони цінних природних комплексів та підтримки екологічного балансу загалом, в тому числі ландшафтного різноманіття, а також генофонду флори та фауни Одеської області, впродовж 2022 року здійснювався комплекс заходів, зокрема:

- впорядкування діяльності, як господарської так і рекреаційної, яка відбувається в межах природно-заповідного фонду;
- створення екологічної мережі;
- відбувався розвиток, як об'єктів ПЗФ та і територій, в тому числі за рахунок розширення;
- постійно проводиться моніторинг за станом водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення;
- постійно проводилась інвентаризація земель, які знаходяться на обліку державного лісового фонду [1-15].

Поряд з цим, в 2022 році реалізовувались програми та заходи, які спрямовані на охорону природи. Наприклад, в межах території Дунайського біосферного заповідника здійснювалися важливі дії, які були спрямовані на створення умов для відтворення популяції тварин та для їх подальшої охорони. Особлива увага приділялась тваринам, які охороняються на міжнародному рівні та занесені до Червоної книги України. Ці заходи мали на меті збереження біорізноманіття та покращення умов існування рідкісних видів.

Однак, через військову агресію з боку російської федерації, у 2022 році було призупинено кілька природоохоронних програм. Однією з таких

програми була інтродукція пугачів в дельту Дунаю. Відповідно до цієї програми в цьому році мають бути випущені двадцять особин цих птахів. Війна значно ускладнила реалізацію цієї та інших програм, що спрямовані на відновлення та збереження екосистеми регіону. Проте, фахівці заповідника продовжують працювати над пошуком нових можливостей для відновлення природоохоронних заходів після стабілізації ситуації.

До початку повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави діяв проект під назвою «шлях життя пелікана». Ця ініціатива була спрямована на приваблення та створення умов, які були б оптимальними для гніздування пеліканів. Для цього в частині Дунайського біосферного заповідника, яка примикає до моря, було встановлено платформи, які створюють штучні гнізда [1-15].

Проект мав на меті не лише збільшити чисельність пеліканів кучерявих у регіоні, але й сприяти підвищенню біорізноманіття загалом. Встановлені платформи повинні були забезпечити безпечне місце для гніздування та захистити птахів від хижаків та інших небезпек. Науковці спостерігали за реакцією пеліканів на нові гніздові умови, сподіваючись на позитивні результати.

Однак, через воєнні дії територія наразі закрыта для відвідування, тому неможливо оцінити, наскільки успішною була ця ініціатива. Незважаючи на це, фахівці сподіваються, що заходи сприятимуть збільшенню чисельності пеліканів у регіоні після стабілізації ситуації. Після завершення бойових дій планується продовження моніторингу та оцінки ефективності встановлених платформ, а також реалізація нових проектів, спрямованих на збереження та відновлення рідкісних видів птахів.

У 2022 році продовжувалася реалізація проекту завдяки фінансовій підтримці гранту від Європейського фонду Rewilding Europe. Основною метою цього проекту було відновлення випасу природним шляхом тварин-фітофігів, серед яких були лісові олені, європейські лані, буйволи водяні та

коники тарпановидні. Це сприяло б відновленню цінних біотопів, особливо луків [1-15].

У 2022 році виявлено, що тварини добре пристосувались на острові Єрмаків, однак через активні бойові дії було можливим лише частково зібрати інформацію про тварин. Попри це, було зафіксовано успішне розмноження коників тарпановидних та буйволів водяних.

Варто зазначити, що свого часу створення дамб у СЖП значно погіршило режим обміну водою в цій території, яка стала частиною ДБЗ з площею, яка становить - 7234,56 га. Що в свою чергу призвело до деградації наявних екосистеми. У 2022 році співробітники заповідника, а також спільно з іншими сторонами здійснила низку заходів для покращення водопостачання. Це вдалось зробити за рахунок розчищення окремих ділянок водотоків, які заросли та забилися плавунами, збільшення надходження води, через встановлені великого діаметру труби в дамбі каналу та інші подібні заходи.

Спеціальна адміністрація Нижньодністровського національного природного парку (далі – Парк) здійснила такі заходи для збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, охорони водно-болотних угідь, та збереження популяцій як тварин так і рослин:

- постійно проводився моніторинг навантаження рекреаційного, а також проведені дослідження щодо того, чи має вплив спортивне рибальство на запаси риби;
- встановлені джерела надходження забруднюючих речовин в водойми;
- визначені фактори діяльності людини, які негативно впливають на біорізноманіття в дельті Дністра. Серед них можна виділити такі як пожежі, скиди забруднених стічних вод, тощо;

Ці заходи сприяли кращому розумінню впливу людської діяльності на екосистеми Парку та надали основу для подальших кроків щодо їхнього збереження та відновлення [1-15].

Було оновлено списки видів рослин та тварин, які занесені до Червоної книги України, а також рослинних угруповань, включених до Зеленої книги України. Види рослин, тварин та природних оселищ, що перебувають під охороною Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, також були ідентифіковані в межах Нижньодністровського національного природного парку. Узагальнені дані про видовий склад рослин та тварин були зібрані у формі 1 ДКПЗФ. Оновлені карто-схеми місць реєстрації рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, а також місць зростання рідкісних видів рослин на території Парку.

У 2022 році до загального переліку видів додано 6 нових видів рослин, що збільшило загальну кількість видів флори Парку до 741 на 01.12.2022 року. Серед вагомих методів для збереження рідкісних видів рослин стало визначення місць їх зростання на картах. Були оновлені карти, на яких зазначено місця зростання рідкісних видів рослин, зафіксованих у Парку та на прилеглих територіях у 2022 році. Значний антропогенний вплив на екосистеми Парку проявляється в синантропізації флори. Серед таких представників флори налічується близько сорока відсотків видів вищих рослин. Також відновлено карто-схему ділянок з найбільшою концентрацією синантропофітів.

Відповідно до наказу Мінприроди від 29 грудня 2016 року №557, на території Нижньодністровського національного природного парку постійно функціонують 61 охоронна ділянка, яка призначена для збереження 25 видів риби, 7 видів птахів і 5 видів ссавців, занесених до Червоної книги України. Серед них такі тварини як лісовий кіт, горностай, видра, європейська норка, орлан-білохвіст, а також змішані колонії великої білої чаплі, жовтої чаплі, малого баклана і місця гніздування сиворакші та коровайки.

Адміністрація регіонального ландшафтного парку «Тилігульський» у 2022 році здійснювала заходи, спрямовані на охорону природних водно-болотних і степових ландшафтів та біологічного різноманіття. Зокрема,

проводились роботи для збереження видів птахів, які приурочені до сезонних скупчень, включаючи гніздування, міграції та зимівлю.

На птахів та їх загальний стан негативно впливають різноманітні антропогенні фактори. До них належать знищення кормової бази, що тягне за собою зменшення доступності їжі, пожежі в очеретяних заростях навесні, знищення місць гніздування, через вирубування та викошування очерету руйнування кладок птахів бродячими собаками, витоптування гнізд великою рогатою худобою, а також турбування колоній птахів місцевими жителями, дачниками та відпочивальниками з туристичних комплексів [1-15].

Отже, не зважаючи на складну ситуацію, воєнний стан, постійні обстріли, які призводять до порушення природних систем, Департамент постійно проводить роботу щодо виконання всіх наказів та розпоряджень, а також програм по збереженню природно-заповідного фонду, а також по його розширенню. Про це свідчать рішення, які прийняті на рівні області, а також укази президента, відповідно до яких створюються нові заповідні території.

РОЗДІЛ 5. ОХОРОНА ПРАЦІ І ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ

Охорона праці та техніка безпеки є невід'ємною складовою будь-якої професійної діяльності, включаючи екологічні дослідження та діяльність у природно-заповідних територіях. Забезпечення безпеки працівників та відвідувачів є важливим аспектом для досягнення ефективного управління та охорони природних ресурсів.

Основні принципи охорони праці спрямовані на забезпечення безпеки, здоров'я та добробуту працівників. Це включає:

- забезпечення безпечних умов праці. Робочі місця повинні бути обладнані відповідно до вимог безпеки, включаючи наявність засобів індивідуального захисту (ЗІЗ), таких як каски, рукавички, захисні окуляри та спеціальне взуття.

- навчання та інструктаж. Працівники повинні проходити регулярні навчання з охорони праці та техніки безпеки, що включає як теоретичну, так і практичну підготовку. Інструктажі повинні проводитися перед початком роботи, а також періодично для закріплення знань.

- контроль та моніторинг. Регулярний контроль і моніторинг умов праці є необхідним для виявлення та усунення потенційних небезпек. Це включає перевірку обладнання, оцінку ризиків та вжиття відповідних заходів для їх мінімізації [43-52].

Польові роботи в природоохоронних територіях мають свої особливості та ризики, які вимагають дотримання спеціальних заходів безпеки:

- підготовка до польових робіт. Перед початком польових робіт необхідно провести детальний аналіз місцевості, включаючи оцінку потенційних ризиків, таких як небезпечні тварини, несприятливі погодні умови та складні ландшафти. Необхідно підготувати план дій на випадок надзвичайних ситуацій.

- засоби індивідуального захисту (ЗІЗ). Працівники повинні бути забезпечені необхідними ЗІЗ, такими як спеціальний одяг, взуття, захисні окуляри, рукавички, засоби від комах та сонцезахисні засоби. Всі ЗІЗ повинні бути регулярно перевірені на відповідність стандартам безпеки.

- комунікація та координація. Під час польових робіт важливо забезпечити постійний зв'язок між працівниками та координаторами робіт. Використання радіозв'язку, мобільних телефонів або інших засобів комунікації є необхідним для забезпечення оперативного реагування у разі виникнення небезпеки .

- перша допомога. Працівники повинні бути навчені наданню першої допомоги. На місці проведення робіт повинні бути аптечки першої допомоги з необхідними медикаментами та засобами. Необхідно також визначити місце для екстреної евакуації у разі потреби [43-52].

Забезпечення безпеки відвідувачів природоохоронних територій є важливим аспектом управління заповідниками та національними парками:

- інформаційні знаки та вказівки. На територіях повинні бути встановлені інформаційні знаки та вказівки, що попереджають про потенційні небезпеки та правила поведінки. Це включає знаки про небезпечні зони, заборону купання у водоймах, попередження про диких тварин тощо.

Екскурсії повинні проводитися під керівництвом кваліфікованих гідів, які мають знання про безпечне пересування територією. Гіди повинні бути навчені наданню першої допомоги та мати засоби зв'язку.

До особливо небезпечних зон або зон з високою екологічною цінністю доступ повинен бути обмежений. Це може включати встановлення огорож, попереджувальних знаків або організацію охорони [43-52].

Охорона праці та техніка безпеки є невід'ємною частиною діяльності у природно-заповідних територіях. Дотримання правил безпеки, належна підготовка працівників та забезпечення належних умов праці сприяють збереженню здоров'я працівників та відвідувачів, а також ефективному управлінню природоохоронними об'єктами. Комплексний підхід до охорони праці дозволяє мінімізувати ризики та забезпечити сталий розвиток природно-заповідного фонду.

Мінна безпека на природоохоронних територіях — це питання, що набуває все більшої актуальності в сучасному світі. Війни та збройні конфлікти залишають по собі небезпечний спадок у вигляді мін і вибухонебезпечних предметів, які загрожують не тільки людському життю, але й природі. Це створює серйозні виклики для охорони довкілля, особливо на територіях, які мають бути збережені для майбутніх поколінь [43-52].

Міни є смертельною загрозою для всіх, хто працює або відвідує природоохоронні території. Люди можуть постраждати від вибухів, а це в свою чергу веде до серйозних травм чи навіть смерті. Крім того, мінні поля завдають значних збитків екосистемам. Вибухи знищують рослинність, вбивають тварин і руйнують природні ландшафти. Всі ці наслідки роблять мінну безпеку надзвичайно важливою для збереження біорізноманіття.

Оцінка ризиків та картографування є першими кроками на шляху до забезпечення мінної безпеки. Потрібно визначити території, де є найбільша ймовірність наявності мін, і створити детальні карти, які б вказували на небезпечні зони. Регулярний моніторинг і розвідка допомагають виявляти нові загрози, що можуть з'явитися з часом [43-52].

Важливою є просвітницька діяльність. Люди повинні бути обізнані про ризики, пов'язані з мінами, і знати, як діяти у разі їх виявлення. Навчальні програми для місцевих жителів, туристів та працівників природоохоронних зон, встановлення попереджувальних знаків та маркування небезпечних територій, а також інформаційні кампанії через ЗМІ та соціальні мережі допомагають підвищити рівень обізнаності і безпеки.

Отже, мінна безпека на природоохоронних територіях є складним і багатоаспектним завданням, що вимагає злагодженої роботи урядових та неурядових організацій, міжнародних інституцій та місцевих громад. Комплексний підхід, що поєднує оцінку ризиків, картографування, розмінування та просвітницьку діяльність, є ключем до захисту як людей, так і навколишнього середовища. Тільки об'єднавши зусилля, можна досягти безпечного та сталого розвитку природоохоронних територій, забезпечуючи їх збереження для майбутніх поколінь [43-52].

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У ході дослідження було проведено комплексну екологічну оцінку природно-заповідного фонду Одеської області, визначено його поточний стан, основні функції та перспективи розвитку. Висновки, зроблені на основі отриманих даних, дозволяють зрозуміти важливість природоохоронних територій для регіону та визначити напрями подальшого вдосконалення системи їхнього управління та охорони.

На сьогодні площа природно-заповідного фонду Одеської області займає майже 5% від загальної площі області що в перерахунку в гектари налічує 166343,4471 га. та відіграє ключову роль у збереженні біорізноманіття, охороні водних ресурсів, регулюванні клімату та забезпеченні рекреаційних можливостей. Заповідники та національні природні парки області, такі як Дунайський біосферний заповідник та національний природний парк «Тузлівські лимани», є важливими осередками збереження рідкісних та зникаючих видів флори і фауни.

Загалом до складу природно-заповідного фонду належать 127 об'єктів та територій, з них загальнодержавного значення – 18 та 109 – місцевого. Загально плаща об'єктів загальнодержавного значення становить – 127 071,7567 га, а місцевого - 48404,5771 га. Аналіз наявної інформації також показує, що на території області присутні сім об'єктів водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення. Загальна площа такої території становить – 107400,00 га. Під охороною на об'єктах та територіях природно-заповідного фонду області знаходяться 382 види представників тваринного світу та 194 види представників рослинного світу.

Природно-заповідний фонд Одеської області стикається з численними загрозами, серед яких антропогенний вплив, зміни клімату, недостатне

фінансування та управління, а також соціально-економічні чинники. Інтенсивне сільське господарство, урбанізація, промислова діяльність та неконтрольований туризм призводять до деградації природних екосистем та втрати біорізноманіття.

Для забезпечення сталого розвитку природно-заповідного фонду необхідно розширювати мережу охоронюваних територій, вдосконалювати систему управління, залучати громадськість до природоохоронної діяльності та розвивати екологічний туризм. Ідентифікація нових територій з високою екологічною цінністю та інтеграція природоохоронних заходів у регіональні плани розвитку є ключовими завданнями.

Виходячи з наведених висновків, можна надати наступні рекомендації:

- рекомендується проводити дослідження для виявлення нових територій з високою екологічною цінністю та включення їх до природно-заповідного фонду. Інтеграція природоохоронних заходів у регіональні плани розвитку дозволить забезпечити охорону природних ресурсів на довгостроковій основі;

- необхідно вдосконалювати систему управління природоохоронними територіями, створюючи ефективні управлінські структури та забезпечуючи стабільне фінансування. Це включає залучення як державних, так і приватних ресурсів, а також міжнародних грантів та інвестицій;

- важливо розвивати програми екологічної освіти для населення, що сприятимуть підвищенню екологічної свідомості та залученню громадськості до природоохоронної діяльності. Розвиток екологічного туризму дозволить не лише зберегти природні ресурси, але й створити додаткові економічні можливості для місцевих громад;

- потрібно впроваджувати системи моніторингу стану екосистем та розробляти стратегії адаптації до змін клімату. Це дозволить вчасно виявляти та реагувати на зміни, що негативно впливають на природні ресурси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Департамент екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації. (2022). Розвиток природно-заповідного фонду Одеської області у 2022-2023 роках. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ecology.od.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/regionalna-dopovid-pro-stan-navkolyshnogo-pryrodnogo-seredovyshha-v-odeskij-oblasti-u-2021-roczy_compressed.pdf
2. Збалансоване природокористування. (2023). Природно-заповідний фонд: стан та еколого-економічні перспективи розвитку. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://journals.uran.ua/bnusing/article/view/292738/290921>
3. Одеська обласна рада. (2022). Екологічний стан Одеської області. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://oblrada.od.gov.ua/ekologichnyj-stan>
4. Департамент екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації. (2021). Щорічна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Одеській області. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ecology.od.gov.ua/regionalna-dopovid-pro-stan-navkolyshnogo-pryrodnogo-seredovyshha-v-odeskij-oblasti-u-2021-roczy_compressed.pdf
5. Ridna Priroda. (2023). Перспективи розвитку природно-заповідного фонду України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ridnapriroda.wordpress.com/>
6. Національна академія наук України. (2020). Екологічна оцінка природно-заповідного фонду Одеської області. [Електронний ресурс]. Режим

доступу: <http://science.org.ua/ekologichna-otsinka-pryrodno-zapovidnogo-fondu-odeskoyi-oblasti>

7. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. (2023). Національна стратегія розвитку природно-заповідного фонду. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://menr.gov.ua/natsionalna-strategiya-rozvytku-pryrodno-zapovidnogo-fondu>

8. Оцінка репрезентативності природно-заповідного фонду Одеського регіону. (2023). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://pdfs.semanticscholar.org/8434/7a9a2eafdd1d2c45cdd4e5faba9fcb37d03e.pdf>

9. Природно-заповідний фонд Одеської області: стратегічні аспекти розвитку. (2023). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ecology.od.gov.ua/strateshna-ekologichna-otsinka>

10. Стратегічна екологічна оцінка природно-заповідного фонду. (2023). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ecology.od.gov.ua>

11. Розвиток природно-заповідного фонду Одеської області: сучасний стан та перспективи. (2023). [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://wikiwand.com/uk/Природно-заповідний_фонд_Одеської_області

12. Наукові обґрунтування розширення природно-заповідного фонду. (2023). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://oda.od.gov.ua>

13. Збереження біорізноманіття в умовах розвитку природно-заповідного фонду Одеської області. (2023). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>

14. Екологічна оцінка нових природно-заповідних об'єктів. (2023). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ecology.od.gov.ua>

15. Огляд стану природно-заповідного фонду та перспективи його розвитку. (2023). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://oblrada.od.gov.ua>

16. Бережний, Ю.В., Даниленко, О.А. (2020). Природно-заповідний фонд України: стан, проблеми, перспективи. Київ: Наукова думка.

17. Воронова, О. В. (2018). Природні ресурси та їх охорона. Харків: Харківський національний університет.
18. Гуменюк, Ю. П. (2019). Екологічне управління: проблеми та перспективи. Львів: Видавництво Львівського університету.
19. Даниленко, І. І. (2021). Оцінка стану природно-заповідного фонду в умовах зміни клімату. Екологія та природні ресурси, 29(2), 125-138.
20. Загороднюк, І. (2020). Біорізноманіття України: сучасний стан та охорона. Київ: Український науковий центр екології.
21. Костюшко, В. П., та інші. (2017). Стратегічні напрями розвитку природно-заповідного фонду України. Наукові записки Київського університету, 15(3), 57-68.
22. Кушніренко, О. М., та інші. (2018). Антропогенні загрози природно-заповідному фонду України. Екологічні науки, 6(1), 34-46.
23. Леонтович, І. В. (2019). Управління природоохоронними територіями: досвід і перспективи. Одеса: Одеський національний університет.
24. Пономаренко, С. М., та інші. (2018). Екологічна оцінка та управління природними ресурсами. Полтава: Полтавський національний університет.
25. Сидоренко, О. А. (2021). Вплив змін клімату на екосистеми природно-заповідного фонду України. Журнал екологічних досліджень, 22(4), 78-90.
26. Суходольський, О. М. (2020). Розвиток екологічного туризму в природоохоронних територіях. Журнал туристичних досліджень, 15(2), 45-56.
27. Тимошук, С. А. (2019). Проблеми фінансування природоохоронних заходів. Економіка природокористування, 12(3), 34-48.
28. Черевко, М. О., та інші. (2018). Охорона праці та техніка безпеки в природоохоронних установах. Київ: Інститут охорони праці.

29. Шевчук, І. П. (2020). Екологічна освіта та просвітницька діяльність у природоохоронних територіях. Журнал екологічної освіти, 10(1), 23-36.
30. Юрченко, В. І. (2017). Використання сучасних технологій для моніторингу стану природно-заповідних територій. Журнал екологічних технологій, 8(2), 56-67.
31. UNEP-WCMC (2020). Protected Planet Report 2020: Tracking progress towards global targets for protected areas. Cambridge, UK: UNEP-WCMC. Retrieved from <https://www.protectedplanet.net/>
32. CBD Secretariat (2018). Global Biodiversity Outlook 4. Montreal: Secretariat of the Convention on Biological Diversity. Retrieved from <https://www.cbd.int/gbo4/>
33. IUCN (2019). Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. Gland, Switzerland: IUCN. Retrieved from <https://portals.iucn.org/library/node/30018>
34. WWF (2020). Living Planet Report 2020 - Bending the curve of biodiversity loss. Gland, Switzerland: WWF International. Retrieved from <https://www.worldwildlife.org/pages/living-planet-report-2020>
35. IPBES (2019). Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services. Bonn, Germany: Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. Retrieved from <https://ipbes.net/global-assessment>
36. Шевчук, І. П. (2020). Екологічна освіта та просвітницька діяльність у природоохоронних територіях. Журнал екологічної освіти, 10(1), 23-36.
37. Юрченко, В. І. (2017). Використання сучасних технологій для моніторингу стану природно-заповідних територій. Журнал екологічних технологій, 8(2), 56-67.

38. Іванова, О. А. (2019). Управління природоохоронними територіями в Україні: дис. ... канд. екон. наук. Київ: Київський національний економічний університет.
39. Костенко, М. В. (2018). Оцінка екологічного стану природно-заповідного фонду Одеської області: дис. ... канд. геогр. наук. Одеса: Одеський національний університет.
40. Кравченко, О. М. (2017). Вплив антропогенних чинників на природно-заповідний фонд України: дис. ... канд. біол. наук. Харків: Харківський національний університет.
41. Мельничук, Ю. П. (2020). Стратегічне управління природоохоронними територіями: дис. ... канд. екон. наук. Львів: Львівський національний університет.
42. Петренко, В. І. (2018). Оцінка ефективності екологічного туризму в природоохоронних територіях: дис. ... канд. екон. наук. Київ: Київський національний університет.
43. Андрієнко, В. М. (2018). Основи охорони праці. Київ: Центр учбової літератури.
44. Голуб, О. В., та інші. (2019). Охорона праці та техніка безпеки в екологічних дослідженнях. Львів: Видавництво Львівського університету.
45. Довженко, М. П. (2020). Управління охороною праці на підприємстві. Київ: Видавництво "Каравелла".
46. Зубко, І. С. (2017). Охорона праці в умовах сучасного виробництва. Харків: Видавництво Харківського національного університету.
47. Коваленко, Л. В., та інші. (2018). Системи управління охороною праці. Полтава: Полтавський національний технічний університет.
48. Костенко, В. М. (2019). Безпека життєдіяльності та охорона праці. Одеса: Одеський національний університет.
49. Кравченко, О. В. (2020). Охорона праці та екологічна безпека. Дніпро: Дніпровський державний технічний університет.

50. Левченко, І. М., та інші. (2018). Охорона праці та техніка безпеки в умовах реформування економіки. Київ: Видавництво "Освіта".
51. Мельник, М. А. (2019). Основи охорони праці та промислової безпеки. Київ: Вид-во НТУУ "КПІ".
52. Петренко, С. В., та інші. (2018). Управління охороною праці на підприємствах України. Запоріжжя: ЗНТУ.